

Додаток С

**ЗВІТ ПРО РЕЗУЛЬТАТИ
ОПИТУВАННЯ ПІДПРИЄМЦІВ
м.ФЕОДОСІЯ**

Звіт про результати опитування підприємців міста Феодосія

Матеріали до Стратегічного плану економічного розвитку

Опитування проводилося за підтримки американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку (АМР США) в рамках проекту "Локальні інвестиції та національна конкурентоспроможність".

Погляди авторів, висловлені в цьому документі можуть не співпадати з поглядами Агентства США з міжнародного розвитку або Уряду Сполучених Штатів Америки.

березень 2010 р.

Зміст

I. ВСТУП.....	208
II. МЕТОДОЛОГІЯ ТА ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ.....	208
III. ГОЛОВНІ ВИСНОВКИ.....	208
IV. РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ	211
1. Статус підприємств.....	211
2. Загальний стан бізнесу.....	212
3. Клієнти	216
4. Питання праці та зайнятості.....	217
5. Нерухомість.....	221
6. Послуги та відносини з органами місцевої влади	222
7. Критичні питання.....	227
8. Загальні враження	230
V. УЗАГАЛЬНЕНИЙ ВИСНОВОК.....	231

Перелік рисунків

Рис. 1. Структура акціонерів (власників) усіх підприємств	212
Рис. 2. Структура акціонерів (власників) малих підприємств	212
Рис. 3. Структура акціонерів (власників) середніх підприємств	212
Рис. 4. Перешкоди для подальшого розвитку (усі підприємства)	213
Рис. 5. Перешкоди для подальшого розвитку (малі підприємства)	214
Рис. 6. Перешкоди для подальшого розвитку (середні підприємства).....	214
Рис. 7. Переваги вступу до ЄС	215
Рис. 8. Недоліки вступу до ЄС.....	215
Рис. 9. Регіональний розподіл збуту продукції підприємств.....	216
Рис. 10. Ринки збуту. Порівняння з іншими містами	216
Рис. 11. Причини закріплення підприємств	217
Рис. 12. Рівень задоволення працедавців Феодосії якістю робочої сили	217
Рис. 13. Рівень задоволення малого бізнесу Феодосії якістю робочої сили	218
Рис. 14. Рівень задоволення середнього бізнесу Феодосії якістю робочої сили.....	218
Рис. 15. Рівень задоволення працедавців деяких міст України якістю робочої сили.....	219
Рис. 16. Нестача робочої сили.....	219
Рис. 17. Заробітна плата та збут	220
Рис. 18. Інформація про нерухомість і можливості для розширення.....	221
Рис. 19. Причини перенесення бізнесу з Феодосії	222
Рис. 20. Послуги органів влади.....	223
Рис. 21. Пріоритети щодо покращення якості послуг.....	223
Рис. 22. Послуги підрозділу з економічного розвитку	225
Рис. 23. Послуги підрозділу з економічного розвитку (тільки малі підприємства)	225
Рис. 24. Контакти з органами влади та управління.....	226
Рис. 25. Критичні питання (усі респонденти)	227
Рис. 26. Критичні питання (малі підприємства)	228
Рис. 27. Критичні питання (підприємства виробники, транспорт, будівництво, НДР)	228
Рис. 28. Критичні питання (підприємства сфери послуг та торгівлі).....	229
Рис. 29. Загальні враження про місцеву владу та бізнес-клімат міста (всі респонденти)	230

I. ВСТУП

У листопаді 2009 - лютому 2010 року було проведено опитування роботодавців м. Феодосія. Це опитування є елементом процесу стратегічного планування економічного розвитку з залученням громади, який визначатиме економічне майбутнє міста. Метою опитування було отримання корисної та достовірної інформації для членів Експертного комітету стосовно думки тих, хто здійснює інвестиції та створює робочі місця в Феодосії, місті з населенням понад 100 тис. жителів. Серед питань анкети були історія і статус підприємства, характер бізнесу, робоча сила та персонал, інформація про розміщення підприємства, послуги, що надаються органами влади, та стосунки з ними, а також загальна думка про місто як середовище для ведення бізнесу.

II. МЕТОДОЛОГІЯ ТА ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

До 17 лютого 2010 року було заповнено 37 анкет. Процес опитування був найбільш тривалим серед усіх міст України, де раніше проводились аналогічні анкетування.

У переліку для опитування були як найбільші роботодавці міста, так і вибірка малих підприємств. У цьому звіті зведено узагальнені відповіді всіх підприємств.

Для отримання якомога повніших і відвертіших відповідей, респондентів запевнили, що цей звіт не буде містити посилань на конкретні підприємства, а інформація в анкетах буде конфіденційною. Правом «інкогніто» скористувались всі 100% респондентів. Це рекордний показник серед усіх раніше опитаних міст України.

Звичайно, опитування 37 підприємств не може абсолютно відобразити думку всієї бізнесової спільноти Феодосії, але ці підприємства, які являють собою, переважно, динамічний, зростаючий сектор малих і середніх компаній, репрезентують значну частину місцевої економіки, і дають можливість порівняти результати цього опитування з результатами аналогічних опитувань, проведених в інших містах України.

На опитаних підприємствах станом на кінець 2009 року працювало 4422 осіб. Якщо врахувати, що всього у місті налічується 26,7 тис найманих працівників, то фактично опитані працедавці майже 16% найманих осіб. Очевидно, варто врахувати, що серед цієї кількості зайнятих (26,7 тис) є працівники бюджетних установ та громадських організацій, а також військові кадрової служби, які не приймали участі в опитуванні.

III. ГОЛОВНІ ВИСНОВКИ

1. Найбільша частка респондентів сконцентровані на торгівлі і наданні послуг населенню (26 з 37-ми опитаних підприємств). Серед опитаних також є представники сфери виробництва, будівництва, транспорту, науково-дослідні (11 з 37-ми). У структурі власності серед респондентів присутність іноземного капіталу є незначною і сягає лише 3%. У структурі власників усіх опитаних підприємств, відносно до числа працюючих, частка приватної власності сягає 98 відсотків.

2. Промисловість підприємств-респондентів Феодосії має доволі високий рівень експортної орієнтації та диверсифікації клієнтів. Ринок України (у т.ч. місцевий і на території Криму) у загальній структурі становить майже 28%. Транспорт, будівництво, сфера торгівлі та послуг, очевидно, обслуговують місцевий ринок. Присутність іноземного капіталу серед підприємств-респондентів, є дещо нижчою у порівнянні з середнім в Україні показником. Дане опитування не є повністю репрезентативним з точки зору економічних показників діяльності підприємств, але щодо інших питань, які містять оціночні твердження - відносна похибка складає до 3%.
3. Феодосія, як і вся Україна, відчула вплив фінансово-економічної кризи. четверо респондентів прогнозують негативну динаміку збуту також і в 2010 році від -10% аж до -60%. Видається, що респонденти відчувають, що криза завершується і майже 10% фірм сподіваються завершити 2010 рік на такому ж рівні, як 2009. І 62% опитаних прогнозують у 2010 році зростання своїх обсягів збуту від 2% аж до 65%. Однак, рівень оптимізму підприємств, що займаються торгівлею та послугами – є дуже «обережним», вони прогнозують ріст лише на рівні 2%, у той же час, коли понад дві третини фірм, що представляють промисловість, будівництво, транспорт і НДІ прогнозують імовірне зростання в середньому на 36%.
4. Серед чинників найбільш негативного впливу на поточний і майбутній розвиток бізнесу респонденти назвали «загальну економічну ситуацію» (92%), «національне законодавство» (62%) та «внутрішню конкуренцію» (51%). При цьому для сектору малих підприємств є ті ж перешкоди, відповідно: 89%, 68%, 57%. «Ставлення міської влади», порівняно з багатьма іншими містами України, у Феодосії не є значною перешкодою для місцевого бізнесу, його зазначили лише 19% опитаних, при чому позиції малого бізнесу і зокрема, підприємств сфери торгівлі і послуг є дещо стриманішими – 25% та 23% - відповідно.
5. Середній збут усіх опитаних підприємств міста на одного працівника, знаходиться на рівні понад 36,7 тис. грн./рік. Цей показник є суттєво нижчим, ніж середні показники по інших містах України.
6. Серед основних причин розташування свого підприємства саме у Феодосії респонденти назвали: для 28 з 37 підприємств однією з основних причин є наявність покупців (клієнтів), для 13 з 37-ми – наявність кваліфікованої робочої сили, 8-ми - існування кластера споріднених компаній, 7-ми - наявність постачальників сировини, 4 - постачальників комплектуючих, Цікаво, що опцію «наявність бази для наукових досліджень і конструкторських розробок» - не вибрала жодна з опитаних фірм, що може означати, або що рівень виробництва феодосійських підприємств є настільки низьким, що не потребує жодних інновацій, або, що існуючі у Феодосії науково-дослідні установи мають значний потенціал для розширення клієнтської бази, або, що профіль цих НДІ є далеким від спеціалізації місцевої економіки..
7. Загальна чисельність працівників з повним робочим днем на опитаних підприємствах 5-6 років тому становила 4218 осіб. Збільшення кількості робочих місць спостерігалось до 2008 року, коли на підприємствах, що брали участь у опитуванні, працювало 4449 осіб. Станом на 2009 рік, очевидно як наслідок економічної кризи, на підприємствах-респондентах чисельність дещо зменшилась до 4422 осіб. Прогноз працедавців на 2010 рік є доволі оптимістичним, тобто чисельність за прогнозами працедавців практично повернеться до до кризового рівня і становитиме 4441 особу. .
8. Жінки складають майже дві третини працюючих, 64,5% працівників у вибірці, що є значно вищим показником, ніж у середньому по Україні і це логічно з огляду на «жіночий» характер домінуючих у даний час секторів економіки міста (туризм, харчова промисловість, торгівля і послуги). У той же час до вибірки не потрапили важливі роботодавці жінок – сфери освіти і медицини.
9. Частка працівників з вищою освітою на опитаних підприємствах становить усього 29,1% (у 2004 році – 23,4%). Очевидно, ця цифра не є коректною, оскільки значна частка людей з вищою освітою працює в бюджетних, науково-дослідних та фінансових установах які до вибірки майже не потрапили. Дані офіційної статистики показують цифру – близько 43% осіб з вищою та 10,8% – базовою вищою. Це додатковий фактор, який підтверджує потенціал

економічного розвитку міста. Лише 5 з 37-ми опитаних підприємств повідомили, що мають у себе підрозділ, який займається науковими дослідженнями та розробками нової продукції. Лише три з опитаних підприємств розглядають можливість створення такого відділу у найближчому майбутньому. На момент опитування, у відділах конструкторських розробок підприємств міста разом працює 74 особи.

10. Загальний рівень задоволення усіх працедавців Феодосії якістю робочої сили є наступним: 66% працівників мають відмінну якість, 23% – добру, 10% – задовільну і 1% – погану. Задоволення роботодавців якістю свого персоналу знаходиться на порівняно вищому рівні, ніж в середньому по інших містах України. Як і в інших містах України представники малого бізнесу Феодосії, зокрема сфери торгівлі і послуг, оцінюють свій персонал значно нижче: 32% - відмінно; 47% - добре; 21% - задовільно і 1% - погано.
11. Нестача кваліфікованої робочої сили навіть сьогодні в умовах фінансово-економічної кризи та спричиненого нею вивільнення трудових ресурсів є суттєвою проблемою. Її відчувають майже третина опитаних підприємств. Маже кожне десяте підприємство очікує кадрову проблему у близькому майбутньому. Для 20-ти підприємств такої проблеми немає.
12. Фактична місячна заробітна плата на опитаних підприємствах у 2009 році становила у середньому 2552 грн. Ці показники є порівняно вищими від середніх по Україні, і по АРК. На наш погляд, працедавці відповіли на це питання правдиво. Загалом, диференціація середньої заробітної плати на підприємствах у місцевій економіці (дані 2009 року) відбувалась у широкому діапазоні (понад 600% різниці) від 500 грн. до 3000 грн. на місяць.
13. Можливість розширення (наявний земельний ресурс) у даному місцезнаходженні має 21 фірма. Брак нерухомого майна для розширення зазначили 16 фірм. У той же час, 6 з опитаних підприємств міста цілком готові надати в оренду або продати частину своїх приміщень, а 8 розглядають таку можливість у майбутньому. У переважній своїй більшості підприємства не готові продавати або здавати в оренду надлишки майна.
14. Можливість розширення в Феодосії у майбутньому розглядають 20 підприємств, а 11 підприємств мають твердий намір розширювати бізнес в Феодосії у даний час. Шість з опитаних підприємств не планують розширення. Лише 2 з 37 - ми респондентів твердо розглядають можливості для перенесення бізнесу з Феодосії, і 8 – розглядають таку перспективу. Значно більше бажаючих інвестувати на території існуючого місцезнаходження у Феодосії – 31 респондент вирішив це зробити (11 у найближчі три роки) і 20 - розглядають таку можливість у майбутньому.
15. Загальні ж настрої щодо перспектив інвестування (навіть не дивлячись на вплив фінансово-економічної кризи) доволі оптимістичні. 33% респондентів вказали, що у найближчі 1-3 роки вони планують інвестувати у розвиток бізнесу понад 9 млн. грн. та створити понад 120 робочих місць. Це дуже незначний ресурс, отже, швидше за все новостворені робочі місця не будуть високотехнологічними. Цікаво, що половина суми всіх інвестицій припадатиме не сферу торгівлі і послуг.
16. Оцінювання якості послуг, що надаються місцевою владою оцінювалось за 4-х бальною системою, де 1- відмінно, а 4- погано. Суттєво краще, ніж респонденти в інших містах України, підприємці Феодосії оцінили такі послуги влади, як охорона громадського порядку (показник 2,57 проти 3,11), збирання і вивезення твердих побутових відходів (2,65 проти 3 в середньому по інших містах України). Гірше, ніж в інших містах, була оцінені такі послуги, як: ліцензування і надання дозволів на будівельні роботи (Феодосія -3,65, інші міста – 3,12), надання дозволів на ведення бізнесу (Феодосія -3,35, інші міста – 2,76), надання ділянок і будинків для ведення бізнесу (Феодосія – 3,35, інші міста – 2,92), підтримка малого і середнього підприємництва (Феодосія – 3,27, проти 3,04 в інших містах України), розвиток комунальної інфраструктури (3,11 проти 3,05 в інших містах). Утримання доріг Феодосійський бізнес оцінив дещо вище (3,38), ніж у середньому в інших містах, де проводилось аналогічне опитування (3,4)). Цікаво, що представники малого бізнесу тут значно категоричніші, їх оцінка стану утримання доріг – 3,54). Але, хоч «утримання доріг» і не виявилось «чемпіоном серед проблем для бізнесу», серед пріоритетів, де хотілось би бачити якнайшвидший прогрес – ця позиція серед інших отримала перший рейтинг. (20 з 37-ми опитаних хочуть бачити швидкий прогрес саме у цій сфері).

17. Підприємці міста також визначили свої пріоритети щодо сфер муніципальних послуг у яких вони хотіли б бачити покращення у найкоротші терміни. Це: «утримання доріг (20 голосів з 37-ми), «розвиток комунальної інфраструктури (17 з 37-ми), громадський транспорт (15 з 37-ми), по 14 голосів отримали одразу дві позиції «розвиток малого і середнього підприємництва» та «надання ділянок і будівель для ведення бізнесу». На думку майже третини підприємців Феодосії, місто в першу чергу має навести лад у сфері санітарної очистки міста, прибирання твердих побутових і вивозу сміття. Одинадцять підприємств міста вважають, що у першу чергу варто зайнятись проблемою житлового будівництва. По дев'ять феодосійських фірм вважають пріоритетом покращення системи надання різноманітних дозволів та ліцензій.
18. Результати оцінки респондентів з владними структурами та посадовцями демонструють відносно низький рівень контактів підприємців з більшістю органів влади та управління, а також організаціями, що підтримують бізнес. Найбільш позитивним є рівень контактів з керівниками субрегіонального рівня (голови сільських і селищних рад) та Феодосійським міським головою, санітарно-епідеміологічною станцією, центром зайнятості, Торгово-промисловою палатою. Найбільш низько респонденти оцінили ефективність контактів з підрозділами, що займаються залученням інвестицій та підтримкою бізнесу. Податковий органом – єдина установа, що має повний і постійний контакт, хоч природно, частина підприємців не задоволена рівнем співпраці.
19. Респонденти визначили найбільш важливі напрямки, які мають бути відображені в стратегічному плані економічного розвитку: туризм - 65%, комунальна інфраструктура – 46%, прямі іноземні інвестиції - 41%, розвиток малих і середніх підприємств - 41%, інфраструктура для бізнесу - 35%.
20. Місцева влада Феодосії. (міський голова, міська рада, виконавчий комітет) отримала нижчу оцінку (середній бал -2,62), ніж саме місто, як територія для ведення бізнесу (2,27).
21. Близько чверті опитаних підприємств вважає Феодосію відмінним місцем для ведення бізнесу, ще майже стільки ж оцінюють місто на «добре». Місцева влада отримала дещо нижчі оцінки, ніж власне місто, як місце для ведення бізнесу.

IV. РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ

1. Статус підприємств

Приблизно 3/4 підприємств (28 з 37-ми) респондентів було засновано після 1990 року, решта є «продовжувачами справи» традиційних галузей та своїх попередників. Найбільша частка новостворених компаній належить малим підприємствам у сфері торгівлі та послуг, тоді як у сфері виробництва та серед великих і середніх роботодавців переважають традиційні підприємства харчової, будівельної, транспортної галузей промисловості, санаторно-курортні заклади. Присутність іноземного капіталу серед підприємств-респондентів (2 підприємства, у структурі власності яких усереднена частка іноземного капіталу складає в середньому 43%), якщо вимірювати її відповідною часткою працівників – 115 осіб (2,6 % до числа опитаних), є значно нижчою порівняно з середнім в Україні показником. У структурі власників усіх опитаних підприємств відносна до числа працюючих частка державної власності є вкрай незначною і сягає 2 відсотків, Підприємства, що є в комунальній власності участі в опитуванні не брали.

Розподіл за категоріями власників підприємств подається нижче.

Рис. 1. Структура акціонерів (власників) усіх підприємств

Найбільша частка респондентів (26) сконцентровані на торгівлі і наданні послуг населенню. Очевидно, серед цих послуг є значна частка представників туристичної сфери. Послуги 9-ти опитаних підприємств орієнтовані переважно на обслуговування туристів. До категорії промисловість, транспорт, будівництво належить 11 опитаних фірм. Близько чверті опитаних фірм мають кілька напрямків діяльності. У структурі власності серед респондентів присутність іноземного капіталу є незначною, лише дві фірми повідомили про наявність іноземного капіталу при цьому лише у однієї фірми іноземний капітал є мажоритарним, тобто має понад 51%. У структурі власників усіх опитаних підприємств відносна до числа працюючих частка приватної власності сягає 98 відсотків.

Серед опитаних було також 2 великі підприємства (з чисельністю працюючих понад 250 осіб), їх власниками є виключно фізичні особи.

Рис. 2. Структура акціонерів (власників) малих підприємств

Рис. 3. Структура акціонерів (власників) середніх підприємств

2. Загальний стан бізнесу

Економіка міста, якщо розглядати її в розрізі підприємств-респондентів, є доволі диверсифікованою, тут присутні підприємства харчової і переробної, будівельної, транспортної галузей промисловості, санаторно-курортні заклади, підприємства торгівлі, надання послуг для мешканців міста і області. Промисловість, очевидно, є основним

експортером. За даними цього опитування, майже три чверті продукції підприємств-респондентів Феодосії йде за кордон. Це дуже добрий показник. Експортний ринок є порівняно добре диверсифікований. За межі Криму підприємства постачають лише близько 9% продукції.

Підприємства сфери послуг, очевидно, мають значно нижчий експортний потенціал. Він належить лише до туристичної сфери і у своїй більшості працює лише з ринками країн СНД. (18,6% сукупного збуту). Для цих фірм ринки інших країн світу є практично недоступними і сягають у їх сукупному збуті лише 0,38%.

Феодосія, як і вся Україна, відчула вплив фінансово-економічної кризи 2008-2010 рр. Загалом, близько 2/3 опитаних підприємців (25 фірм) міста вважають, що криза завершується і прогнозують зростання оборотів у 2010 році в обсягах від 2 до 65%.

Однак, майже 10% респондентів прогнозують негативну динаміку збуту у 2010 році від -10% аж до -60% (у середньому на 35%). Майже 13% фірм (5 з 37-ми) сподіваються завершити 2010 рік на такому ж рівні, як минулий.

Респонденти мали назвати чинники негативного впливу на поточний і майбутній розвиток своєї продукції чи послуг (див. рис. 2).

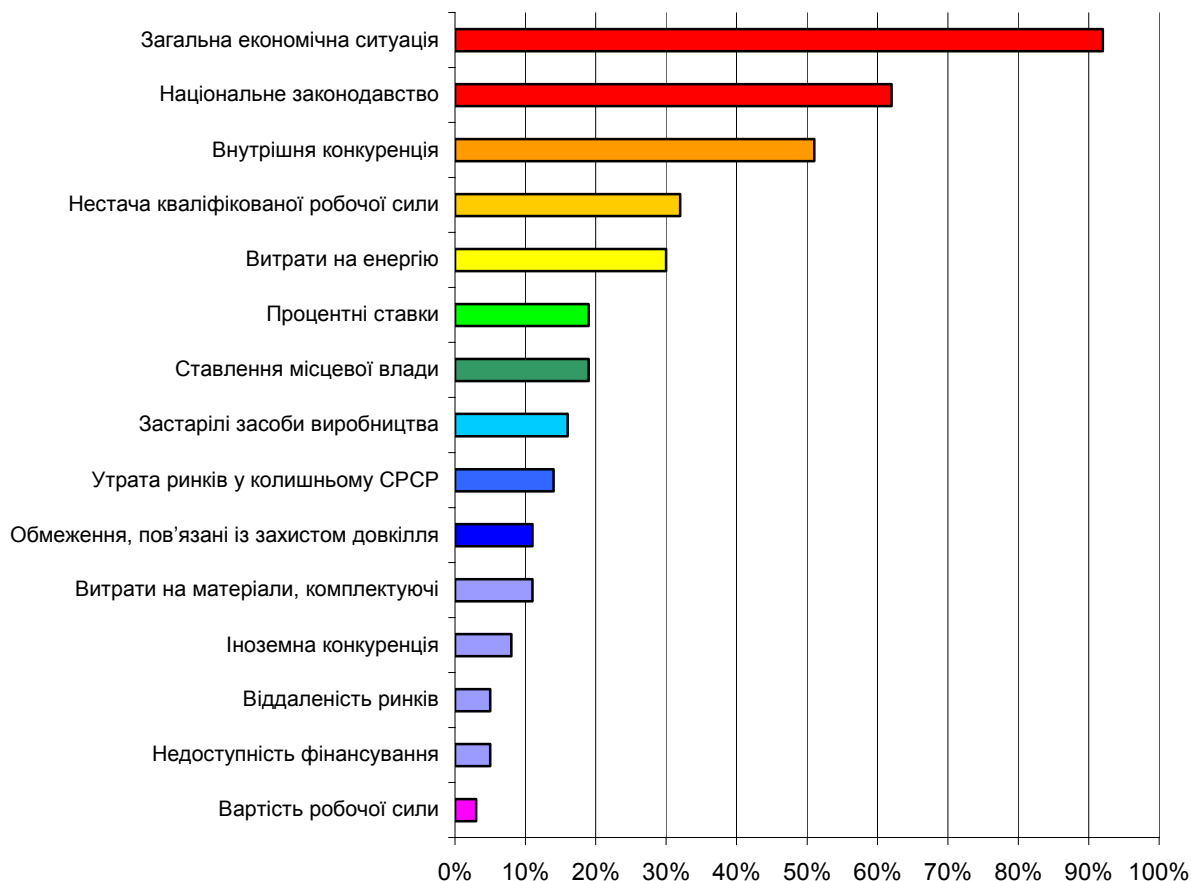

Рис. 4. Перешкоди для подальшого розвитку (усі підприємства)

До чільної групи чинників увійшли: (1) «загальна економічна ситуація» – згадувалася у 92% всіх опитаних; (2) – «національне законодавство» – 62%. На третьому місці (3) «внутрішня конкуренція» - 51%. Далі в рейтингу знаходяться такі фактори, як «нестача кваліфікованої робочої сили» - 32%, «витрати на енергію» - 30%. Цікаво, що підприємці інших міст України, які брали участь у аналогічному опитуванні у 2005-2008 найбільші перешкоди зазначили так: «загальна економічна ситуація» - 63%, «національне законодавство» - 45%, «внутрішня конкуренція» - 40%, «витрати на енергію» - 33% та «нестача кваліфікованої робочої сили» - 32%.

Для великих підприємств три основні проблеми є такими ж які і для всі підприємств міста, однак вони суттєвими перешкодами (рівними за своїм значенням впливу) також вважають: «застарілі засоби виробництва», «високі процентні ставки», «обмеження, пов'язані із захистом довкілля» та «значні витрати на матеріали і комплектуючі» .

Рис. 5. Перешкоди для подальшого розвитку (малі підприємства)

Рис. 6. Перешкоди для подальшого розвитку (середні підприємства)

Очікування, пов'язані з більш тісним співробітництвом України з ЄС чи вступом до цієї організації, є досить позитивними, хоча підприємства передбачають і негативні наслідки. Хоча, 4 підприємства вважають, що на їх діяльність такого впливу взагалі не буде.

Рис. 7. Переваги вступу до ЄС

Доступ до великого ринку без митних перешкод (51%) та стабільний бізнес-клімат (51%) та єдина валюта Євро (44%) є на думку опитаних підприємств головними вигодами від початку процесу інтеграції та показують нам, чого цим підприємствам найбільше бракує в сьогоднішній Україні. Наступними в рейтингу переваг знаходяться кращий правовий захист підприємців (27%), участь у програмах ЄС (16%), стабільний ринок капіталу (11%) Решта факторів мають порівняно невелике значення для респондентів.

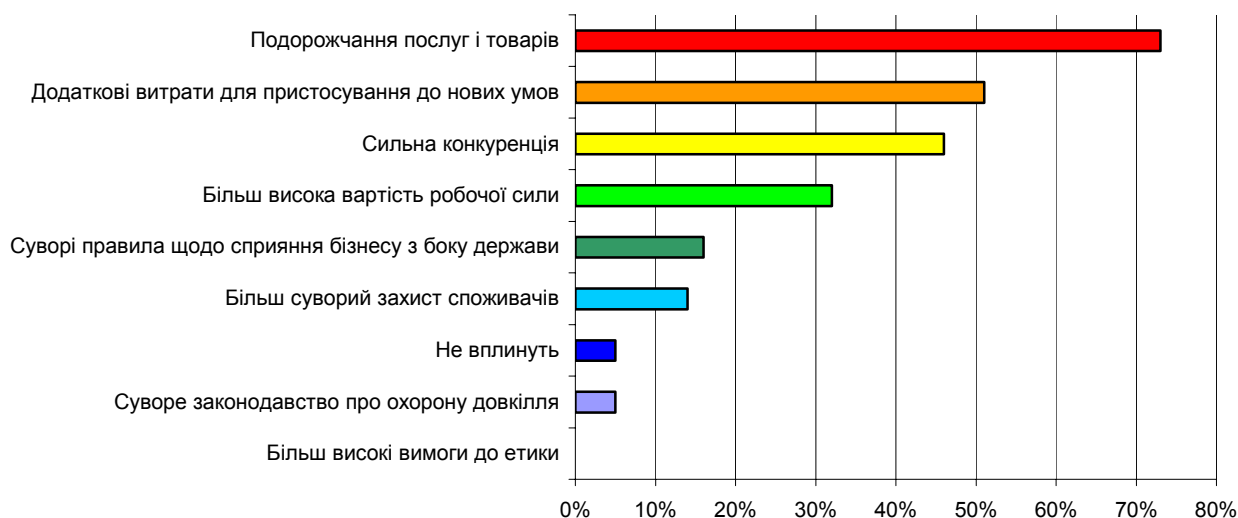

Рис. 8. Недоліки вступу до ЄС

З іншого боку 73% усіх опитаних підприємств з острахом очікують загального подорожчання товарів та послуг, 51% - необхідність понести додаткові витрати на пристосування до нових умов, 46% - посилення конкуренції, 32% - більш високу вартість робочої сили.

Варто відзначити, що малий бізнес має дещо оптимістичніші очікування, для цієї категорії недоліки вступу до ЄС виглядають так: «подорожчання послуг і товарів» - 71%, «додаткові

витрати на пристосування до нових умов» - 46%, «посилення конкуренції» - 43%, «більш висока вартість робочої сили» - також 32%.

Інші фактори мають порівняно невелике значення для респондентів.

Два підприємства вважають, що на їх діяльність негативного впливу від імовірного вступу до ЄС взагалі не буде.

3. Клієнти

Усі компанії з готовністю надали інформацію про географічний розподіл своїх клієнтів.

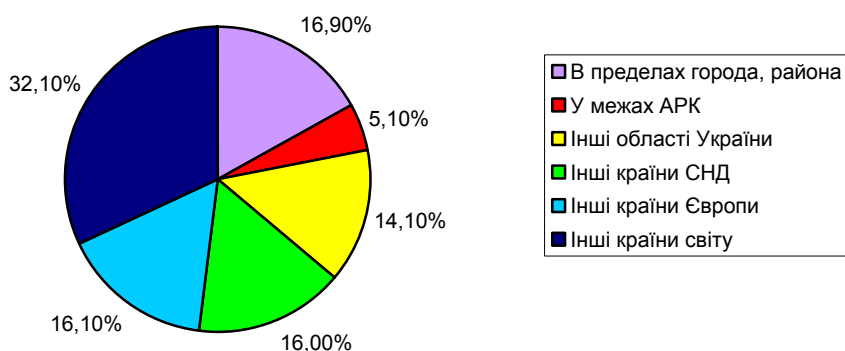

Рис. 9. Регіональний розподіл збуту продукції підприємств

Як видно з рис. 9 промисловість підприємств-респондентів Феодосії має доволі високий рівень експортної орієнтації та диверсифікації клієнтів. Ринок України (у т.ч. місцевий і АРК) у загальній структурі становить лише 37%. Промисловість, транспорт, сфера торгівлі та послуг, очевидно, обслуговують місцевий ринок.

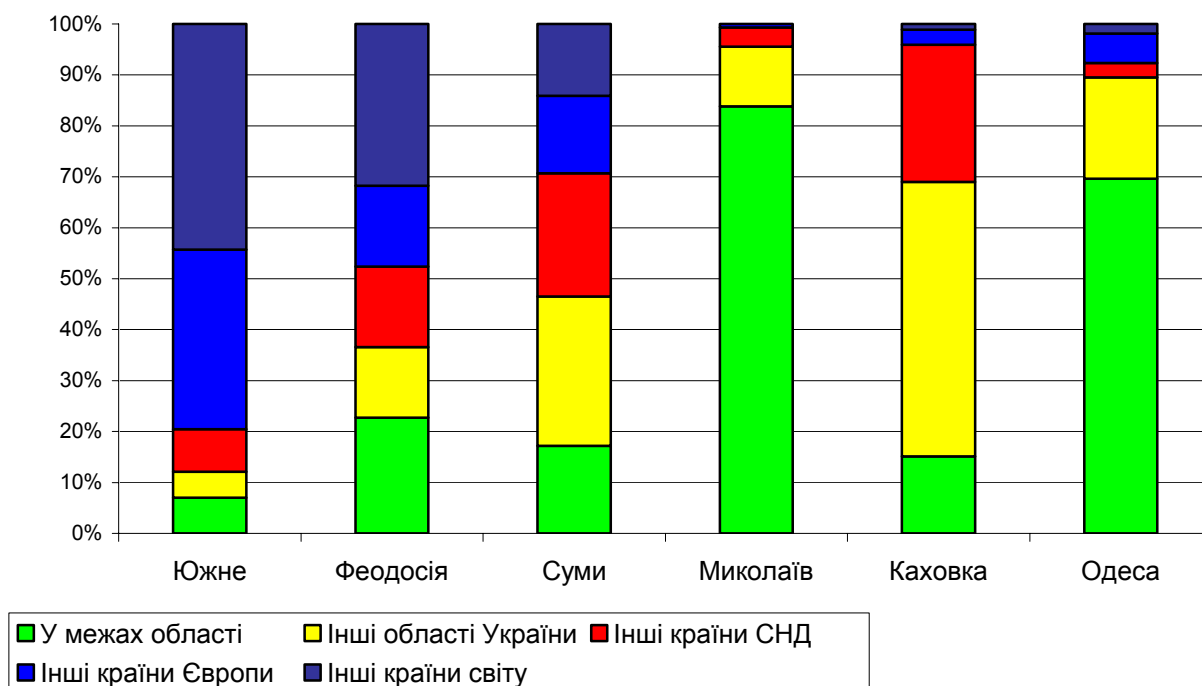

Рис. 10. Ринки збуту. Порівняння з іншими містами

Відзначимо, що саме великі підприємства формують експортну орієнтацію економіки міста. Середній збут усіх опитаних підприємств міста на одного працівника, знаходиться на рівні понад 36,6 тис. грн./рік. Цей показник є суттєво нижчим, ніж середні показники по інших містах

України (близько 150 тис. грн./рік у 2008 році). На великих підприємства Феодосії ефективність є значно нижчою, ніж на малих підприємствах, тут середній збут на рік на одного працюючого становить 67,7 тис. грн./рік (проти 33 тис. грн./рік - у великих). Це не типова ситуація для України, де, загалом, великі підприємства демонструють значно вищу ефективність та продуктивність.

Респондентам було задане питання про основні причини розташування підприємства саме у Феодосії. Можна було обирати до трьох причин із шести, а також вказати «іншу» причину. Для 28-ми з 37-ми підприємства однією з основних причин розміщення у Феодосії є наявність покупців (клієнтів), для 13 – наявність кваліфікованої робочої сили, 8 - існування кластера споріднених компаній, 7 - наявність постачальників сировини, 4 - постачальників комплектуючих. Цікаво, що жодна з фірм не вважає причиною свого розміщення у місті наявність бази для наукових досліджень та конструкторських розробок.

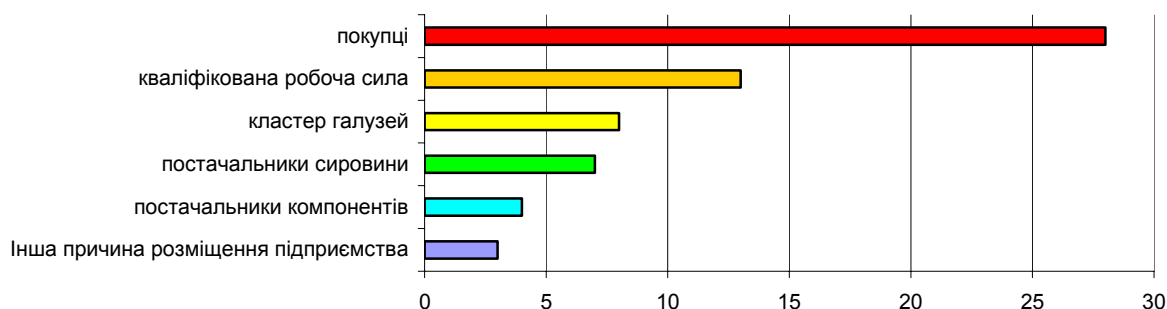

Рис. 11. Причини закріплення підприємств

У своїх коментарях щодо інших специфічних причин розміщення підприємства саме в Феодосії 3 респонденти дали такі відповіді: місце проживання власника (власників) підприємства (2 відповіді), наявність нерухомості та земельної ділянки

Цікаво, що такі важливі фактори, як узбережжя Чорного моря, наявність порту, особливі природнокліматичні умови не вказав жоден респондент.

4. Питання праці та зайнятості

Загальний рівень задоволення усіх працедавців Феодосії якістю робочої сили є порівняно високим: 66% працівників мають відмінну якість, 23% – добру, 10% – задовільну і лише 1% – погану.

Рис. 12. Рівень задоволення працедавців Феодосії якістю робочої сили

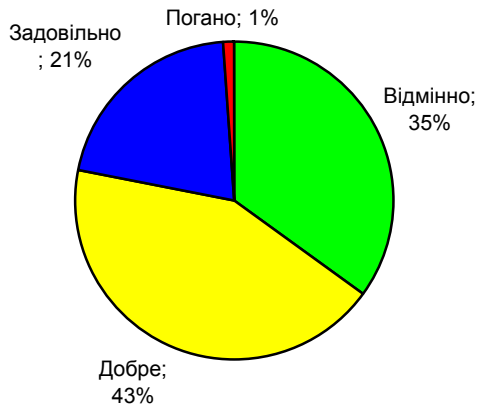

Рис. 13. Рівень задоволення малого бізнесу Феодосії якістю робочої сили

Рис. 14. Рівень задоволення середнього бізнесу Феодосії якістю робочої сили

Відзначимо, що «великий бізнес» значно вище оцінює якість своїх працівників: «Відмінно» - 78%, «добре» - 16%, «задовільно» - 4%, «погано» - 1%. За цим параметром існує і міжгалузевий розподіл. Так підприємства-виробники, підприємства транспортної галузі та будівельної сфери значно краще оцінюють «свою» робочу силу, ніж підприємства сфери торгівлі і послуг.

Загальна чисельність працівників з повним робочим днем п'ять років тому на опитаних підприємствах становила 4422 особи. Збільшення кількості робочих місць спостерігалось до 2008 року, коли на підприємствах, що брали участь у опитуванні, працювало 4449 осіб. Прогноз працедавців на 2010 рік є оптимістичним – кількість робочих місць на цих підприємствах зросте і становитиме як і до кризового 2008 року – 4449 осіб. Цей ріст кількості робочих місць забезпечать саме великі підприємства. Чисельність на малих підприємствах зменшиться дуже незначно (до 1 відсотка).

Жінки складають 64,5% працівників у вибірці, що є порівняно вищим показником, ніж у середньому по Україні і це логічно з огляду на «жіночий» характер домінуючих секторів економіки міста (легка, харчова і переробна промисловість, а також послуги і торгівля). У той же час до вибірки не потрапили важливі роботодавці жінок – бюджетні сфери освіти і медицини.

Частка працівників з вищою освітою становить 29,1% (у 2004 році – 23,4%). У той же час дані офіційної статистики показують цифру – близько 43% осіб з вищою та 10,8% – базовою вищою, очевидно, що результати цього опитування не проводились на установах, що здійснюють державне управління, а також в бюджетних установах, навчальних закладах де частка працівників з вищою освітою, як правило, сягає близько 60-80%.

Жителі передмість становлять значну частку робочої сили міста – 59,3%, що пояснюється особливістю його адміністративно-територіального устрою (до території Феодосійської міської ради входять більше десяти сільських і селищних рад, де проживає близько 30 тис. жителів).

Позитивним фактором, який підтверджує потенціал економічного розвитку міста, є наявність на опитаних підприємствах підрозділів, які займаються науковими розробками нової продукції. Таких підприємств всього 5, але ще три підприємства-респонденти розглядають можливість створення такого відділу у найближчому майбутньому. На момент опитування у відділах конструкторських і дослідницьких розробок працює 79 осіб. На запитання: «Що є результатом роботи відділу наукових досліджень/розробок?» дали відповіді дали 4 респондентів:

- розробка нових видів продукції (3 фірми)
- проведення науково-дослідних розробок та виконання проектних робіт

Задоволення роботодавців Феодосії якістю свого персоналу є порівняно вищим, ніж в середньому по інших містах України (рис.15). Середньостатистичні дані по Україні станом на 2005-2008 рр. є наступними: «відмінно» - 23%, «добре» - 47%, «задовільно»-25%, «погано» - 5%.

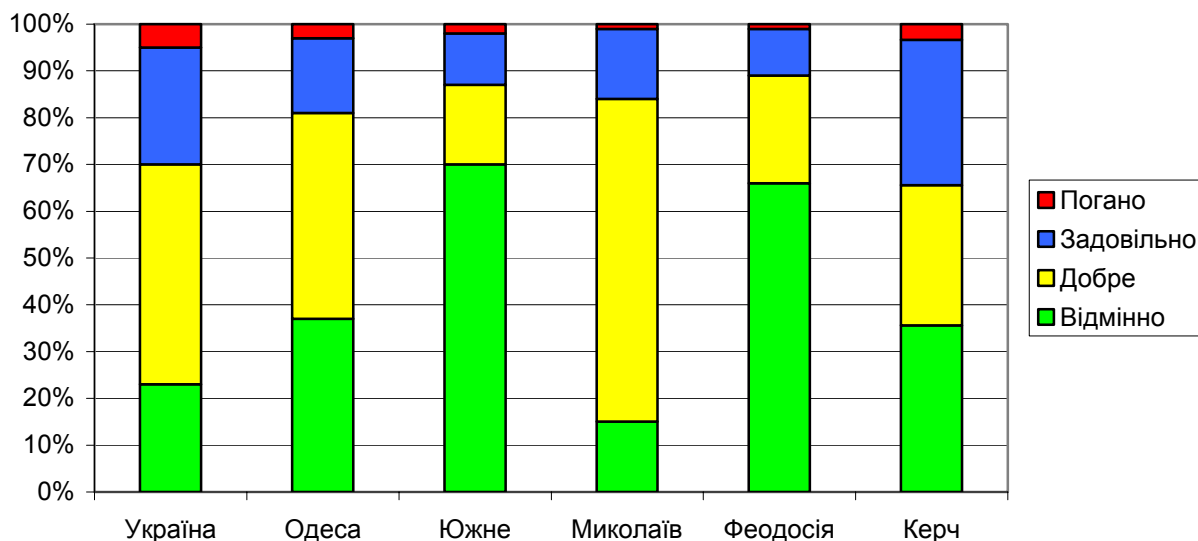

Рис. 15. Рівень задоволення працедавців деяких міст України якістю робочої сили

Все ж, навіть у місті, де працедавці дуже високо оцінюють якість робочої сили проблема нестачі кваліфікованої робочої сили – існує. Цю проблема вже сьогодні відчувають 13 підприємств (35% з числа опитаних) і ще чотири підприємства очікують виникнення кадрових труднощів у майбутньому. У 20-ти підприємств (54%) з 37-ми опитаних такої проблеми немає.

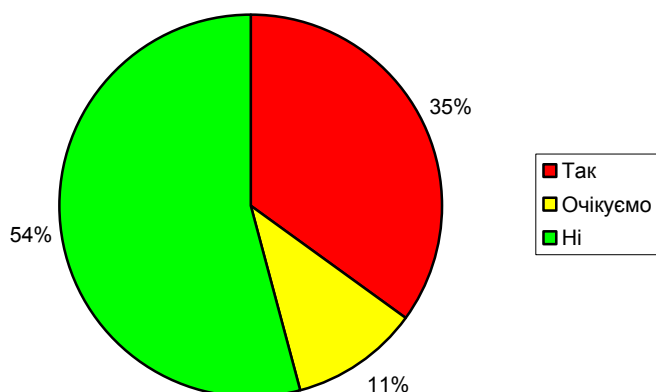

Рис. 16. Нестача робочої сили

Фактична місячна заробітна плата на опитаних підприємствах становить у середньому 2552 грн./міс. Ці показники є порівняно вищими від середньостатистичних по Україні, і по Криму. Суттєво, що незважаючи на кризові явища у світовій економіці середня зарплата в промисловості Феодосії впродовж 2007-2009 року зростала з 2146 грн./міс. до 2552 грн./міс. Заробітні плати в малому бізнесі є суттєво нижчі – 1250 грн./міс. На середніх підприємствах, де

чисельність працюючих від 50 до 250 осіб, середня зарплата ще нижча і у 2009 році складала - 1043 грн./міс.

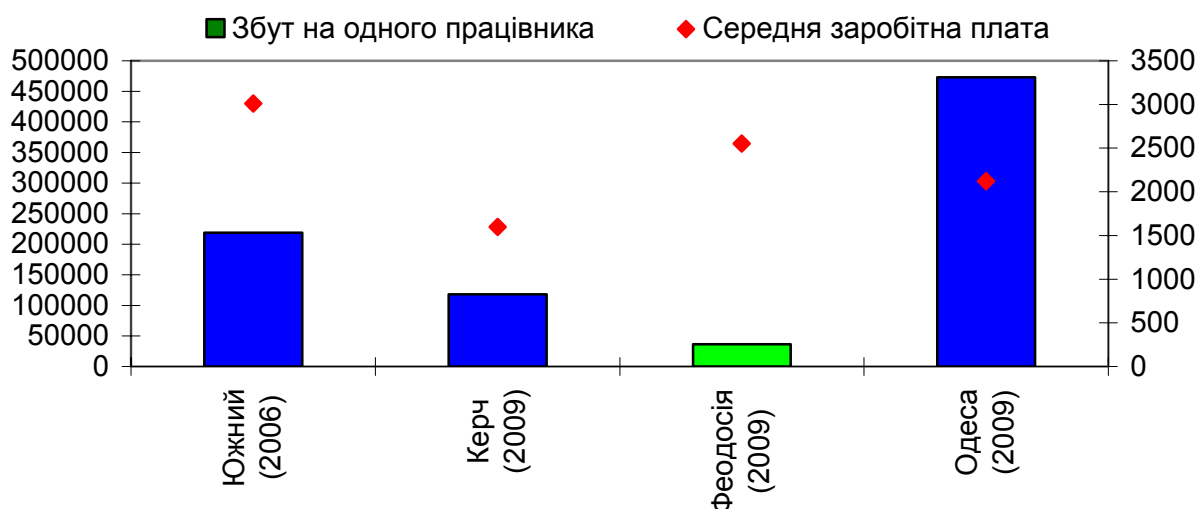

Рис. 17. Заробітна плата та збут

Загалом, диференціація середньої заробітної плати (2009 р.) на підприємствах у місцевій економіці відбувалась у широкому діапазоні від 650 грн. до 3300 грн. на місяць.

На запитання: «Нестачу яких спеціальностей ви відчуваєте?» відповіді дали 10 респондентів:

- Спеціалісти із добрим знанням іноземних мов (2 відповіді)
- менеджерів з реклами (2 відповіді)
- спеціалістів у галузі сучасного сільського господарства
- ландшафтний дизайнер
- столяр
- покоївка
- сантехнік
- офіціант
- електрики
- менеджер торгового підприємства
- науковці та ІТП
- спеціаліст-технолог з виготовлення будівельних матеріалів
- менеджер з туризму із знанням іноземних мов

Серед відповідей на це запитання були і дуже загальні, зокрема: «людей кваліфіковані, які хочуть і вміють працювати», «дуже низька якість підготовки спеціалістів ВУЗами», «кваліфіковані випускники не бажають повертатись у Феодосію».

5. Нерухомість

У цій сфері ситуація в Феодосії має як позитивні, так і негативні сторони (див. рис. 18).

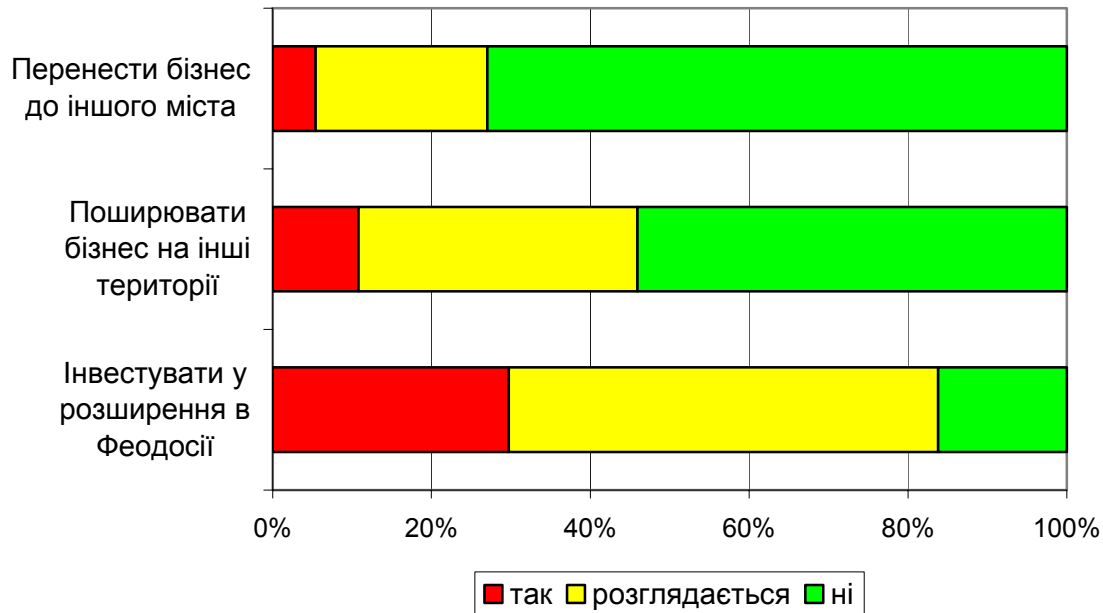

Рис. 18. Інформація про нерухомість і можливості для розширення

З 37 респондентів, що дали відповідь на це запитання, власниками будівель або землі є 12 підприємств, 14 є лише орендарями, крім того 10 підприємства мають майно для ведення бізнесу, але у той же час частину орендують. Одне підприємство не має у власності приміщень і не є орендарем.

Можливість розширення (наявний земельний ресурс) у даному місцезнаходженні має 21 фірма. Брак нерухомого майна для розширення зазначили 16 фірм.

У той же час, 6 з опитаних підприємств міста цілком готові надати в оренду або продати частину своїх приміщень, а 8 розглядають таку можливість у майбутньому. У переважній своїй більшості (23) підприємства не готові продавати або здавати в оренду надлишки майна.

Одинадцять підприємств мають твердий намір розширювати бізнес в місті. Двадцять підприємств розглядають можливість свого розширення в Феодосії у близькому майбутньому. Решта – 6 респондентів не планують розширення.

Два підприємства планують найближчим часом повністю перенести свій бізнес з Феодосії до іншого міста, а 8 розглядають таку можливість. Відповідаючи на це запитання, респонденти могли вибрати не більше трьох причин з одинадцяти запропонованих, або дописати якусь особливу. Результати подані на Рис. 19.

На запитання: «Що можна зробити, щоби заохотити Вас залишитися?» відповіді дали 4 респондентів (мовою оригіналу):

- решать вопрос с водохранилищем города и ливневыми сетями города
- создание круглогодичного города-курорта
- улучшить инвестиционный климат, оказывать всестороннюю поддержку малому бизнесу
- обеспечить туризм соответствующей инфраструктурой

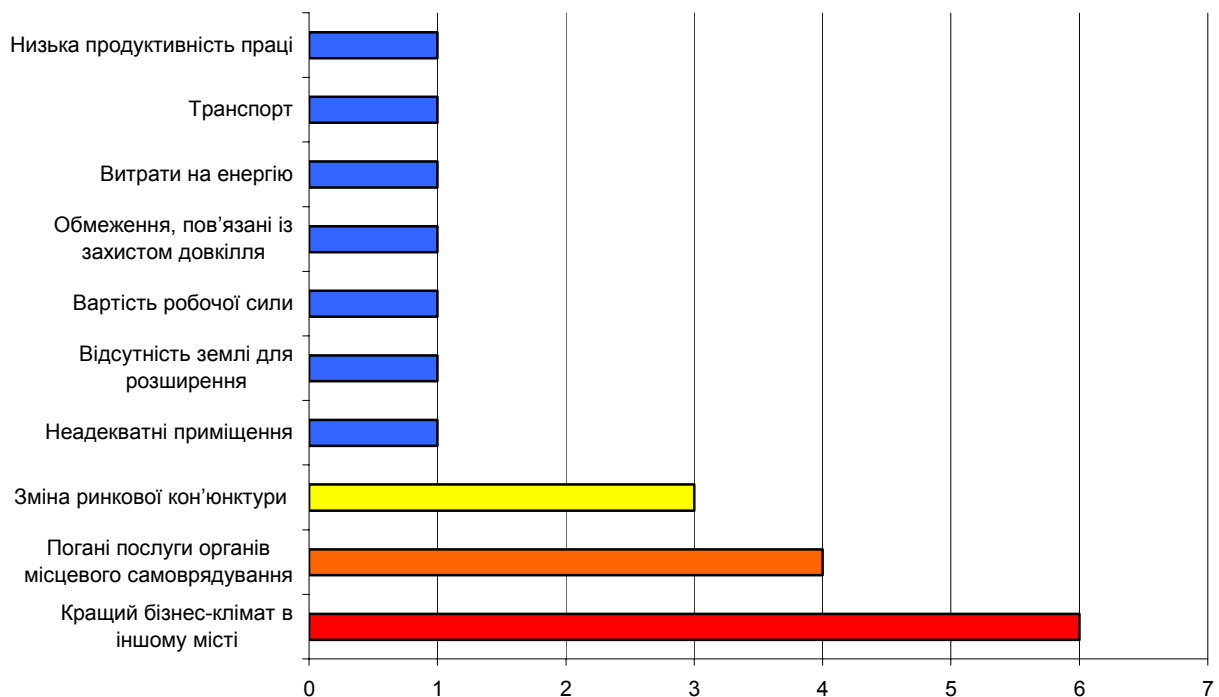

Рис. 19. Причини перенесення бізнесу з Феодосії

Загальні ж настрої щодо перспектив інвестування (навіть не дивлячись на вплив фінансово-економічної кризи) доволі оптимістичні. 19% респондентів (7 фірм) вказали, що у найближчі 1-2 роки вони планують інвестувати у розвиток бізнесу понад 9 млн. грн. та створити понад 120 нових робочих місць.

Порівнювати рівень інвестиційної активності у Феодосії та інших містах України (де опитування проводилось у 2005-2008 рр.) не видається можливим з огляду на вплив фінансово-економічної кризи.

6. Послуги та відносини з органами місцевої влади

Респондентам було запропоновано оцінити десять видів муніципальних послуг за шкалою від 1 до 4 (1 = відмінно, 4 = незадовільно). У середньому ці послуги отримали оцінку 3,19, що є дещо гіршим показником, ніж у середньому по Україні (3,1). Оцінювання відбувалось за 4-х бальною шкалою, де «1» - відмінно, «2» - добре, «3» - задовільно, «4» - погано.

Рейтинг подано на рис. 20, де стовпчики жовтого кольору – середні значення по інших містах України (дані 2008 рр.). Суттєво краще, ніж в інших містах, оцінені послуги:

- «охорона громадського правопорядку» - 2,57 (в інших містах у середньому – 3,11),
- «збирання і вивезення твердих побутових відходів» - 2,65 (інші міста – 3),

Гірше, ніж в інших містах, була оцінені такі послуги, як:

- «ліцензування і надання дозволів на будівельні роботи» - 3,65 (в інших містах – 3,12),
- «надання ділянок і будинків для ведення бізнесу» - 3,35 (в інших містах – 2,92)
- «ліцензування і надання дозволів на ведення бізнесу» - 3,35 (в інших містах – 2,76)
- «підтримка малих та середніх підприємств» - 3,27 (в інших містах – 3,04).

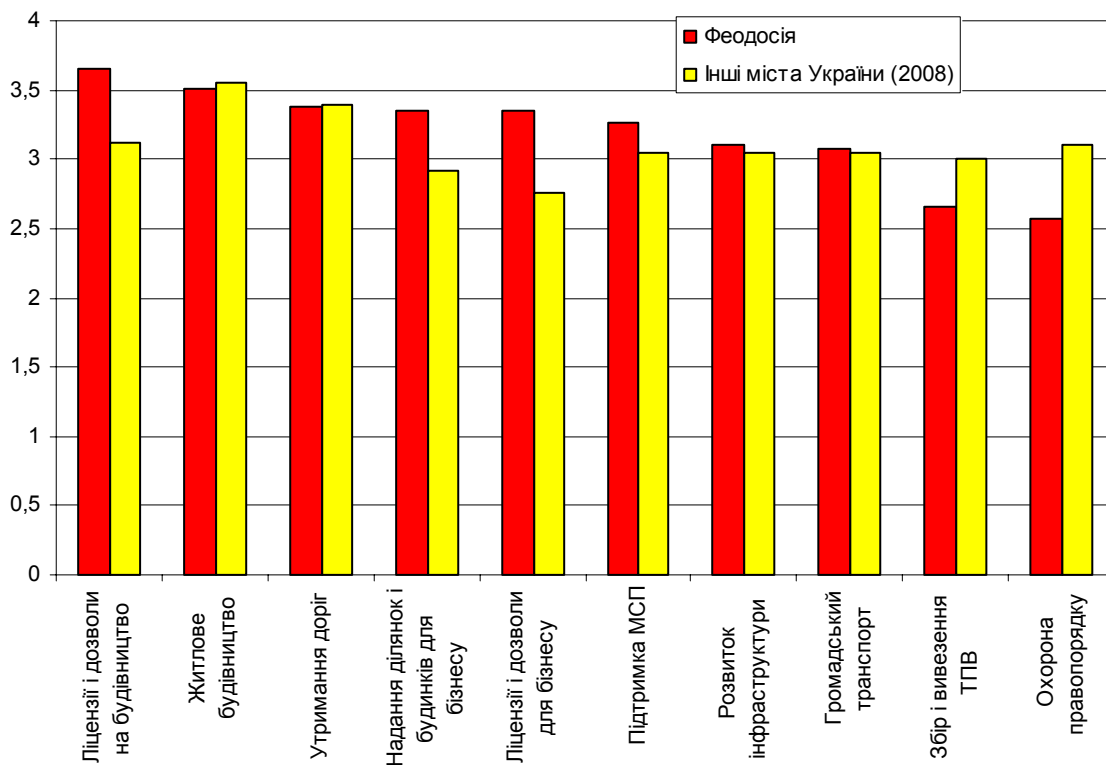

Рис. 20. Послуги органів влади

Пріоритети сфер, де бажано якнайшвидше отримати позитивні зміни подано на Рис.21

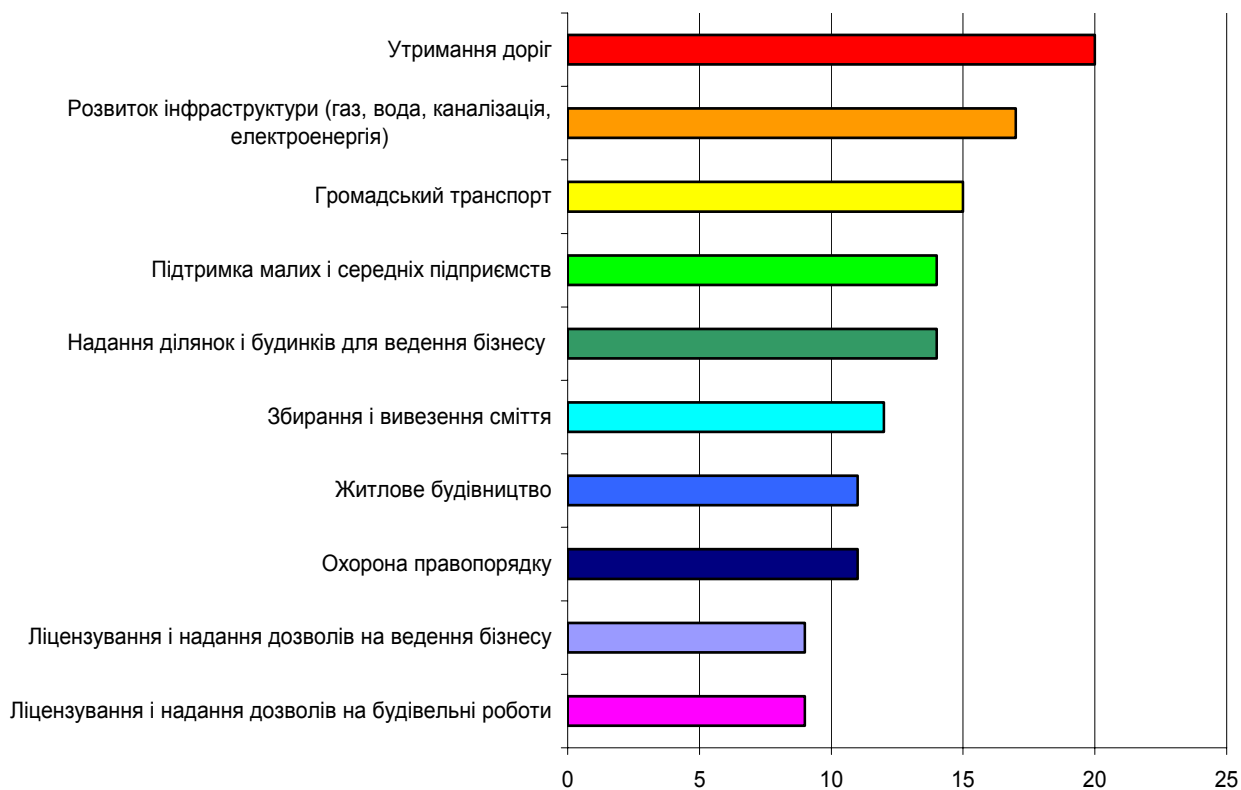

Рис. 21. Пріоритети щодо покращення якості послуг

На це запитання відповіді дали 24 респонденти з 37 опитаних. Можна було вибирати тільки три відповіді з 10-ти.

На думку понад 50% респондентів (20 фірм), місто в першу чергу має покращити ситуацію з ремонтом і обслуговуванням доріг, 17 фірм вважають, що якнайшвидше слід вирішувати питання розвитку міської інфраструктури (газ, вода, каналізація і т.п.), понад 40% відповідей (15 фірм) стосуються пріоритетного покращення у сфері громадського транспорту (Рис.21).

Деякі (найбільш яскраві) коментарі наводимо мовою оригіналу:

- своевременно производит ремонт дорог, работу выполняют специалистами
- делать реконструкцию, а не ямочный ремонт
- отвратительно, что иногда ремонтируются участки дорог не там где это необходимо, а там, где живут руководители
- их просто необходимо сделать и не только на основных улицах, но и внутри дворов
- необходимо строительство новых очистных сооружений и прокладка канализационных сетей
- канализование рекреационных предприятий в районе Золотого пляжа и с. Береговое под руководством городской власти
- поставит хорошего менеджера во главе водоканала, плохому всегда денег не удет хватать
- руководители данных ведомств ведут себя как местные князьки - им закон ни почём
- приватизация сферы ЖКХ
- упростить оформление документов в РЭС и подключение к сетям
- вода и канализация их просто не существует в сезон
- обеспечение бесперебойного водоснабжения и высокого уровня очистки воды
- разработка плана реконструкции и работа в соответствии с ним
- автобусы должны ходить и после 20:00
- плохо работают маршруты №40, 7
- заорганизовано и бюрократично, одни препоны, нужно создать "единое окно" и обеспечить прозрачность. нет координации и решений по созданию "единого окна", поддержки нет совсем
- недостаточно гласности в распределении участков, очень часто их тут же перепродают
- генеральный план застройки и соблюдение конкурса (открытость, прозрачность)
- проводит заседания координационного совета по развитию предпринимательства. В 2009 они ни разу не проводились. Создать отраслевые советы согласно постановления КМУ № 518 от 21.05.09
- сбор мусора по видам (стекло, пластик и т.д.) , летом чаще вывозить мусор, нужен мусороперерабатывающий завод

Підприємства також запитували про послуги, які мають надаватися міською владою (зокрема підрозділом з економічного розвитку) представникам бізнесу міста. Як демонструє рис. 22, підприємства активно підтримують всі з запропонованих послуг, крім «безкоштовне надання земельних ділянок», щодо якої близько 60% опитаних мають суттєві заперечення. Цікаво, що на відміну від компаній в інших країнах Східної Європи, респонденти меншою мірою підтримують ідею надання міською владою за символічну ціну приватним підприємствам вільних ділянок, які забезпечені інфраструктурою – схоже, вони не бачать гарантії, що ті, хто отримає таку форму субсидії, насправді почне створювати робочі місця, а сам процес буде прозорим.

Найбільшою популярністю серед респондентів користувалися такі ідеї: податкові стимули, розвиток робочої сили. Ці ідеї повністю або частково підтримують понад 90% респондентів.

На другому місці за оцінкою респондентів знаходяться такі послуги з місцевого економічного розвитку як: активне залучення інвестицій та створення центрів сприяння бізнесу (близько 80% підтримки), на третьому місці - надання фінансової підтримки підприємствам та надання переваги місцевим фірмам (78% підтримки респондентів).

Наступними в рейтингу інтересів респондентів знаходиться – зацікавленість аби у міській раді працювали б високопрофесійні кадри-спеціалісти з місцевого економічного розвитку, які мали б надавати допомогу підприємствам та створення бізнес-інкубатора (по 57% підтримки).

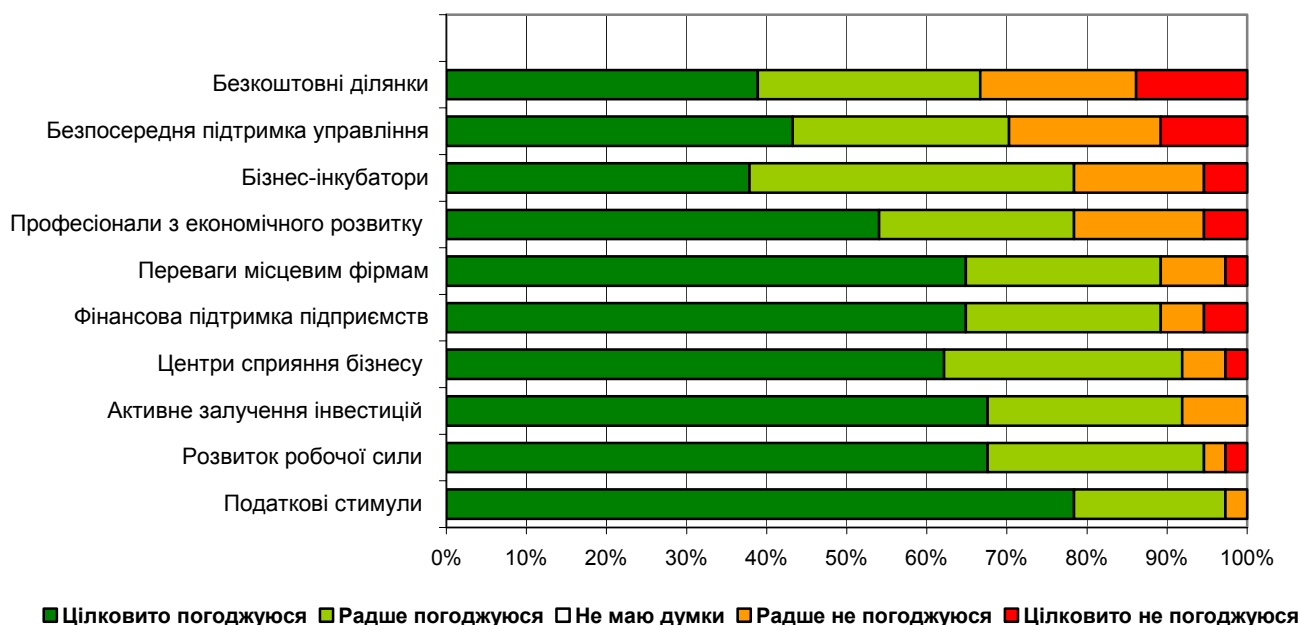

Рис. 22. Послуги підрозділу з економічного розвитку

Малий бізнес дещо по іншому бачить роль економічного блоку (рис. 23). При цьому він значно настороженіше ставиться до послуги «безпосередня підтримка управління», тобто не мають впевненості, що міська влада допоможе знайти нові ринки збуту для фірм та стратегічних партнерів для них.

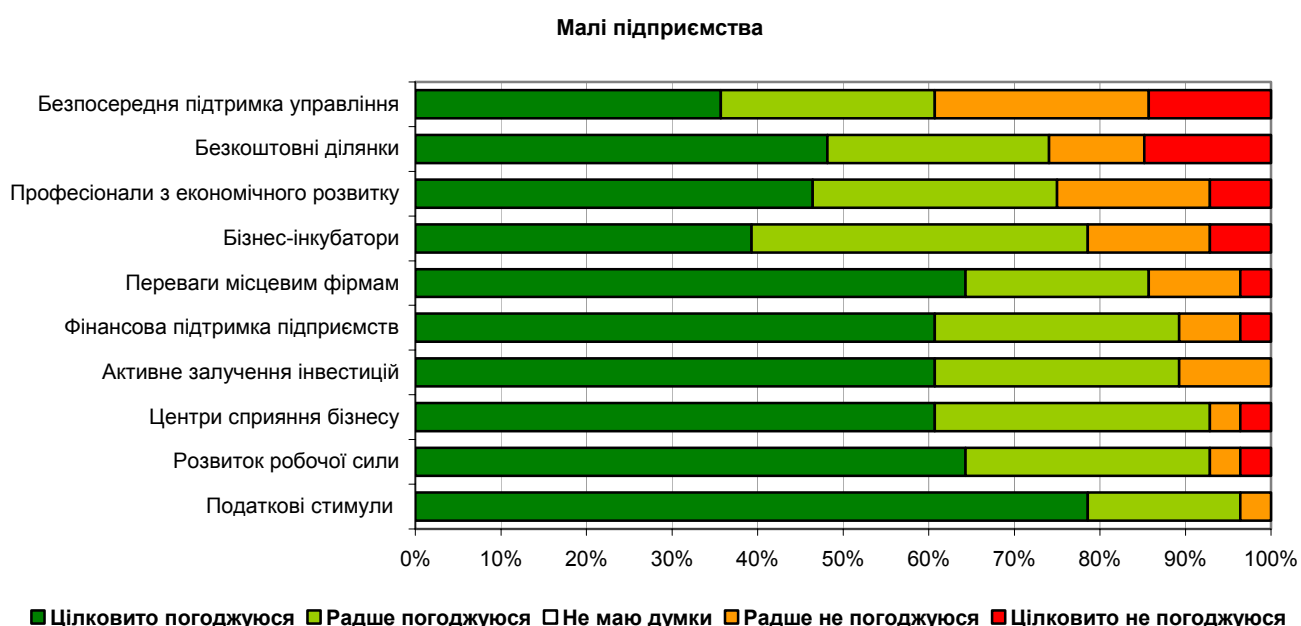

Рис. 23. Послуги підрозділу з економічного розвитку (тільки малі підприємства)

Двадцять одне з 37 підприємств висловили свої додаткові побажання щодо того що мала б зробити місцева влада задля економічного розвитку міста (процитуємо найбільш яскраві, мовою оригіналу):

- необхідна структурная перестройка принципів роботи місних органів влади с підприємцями
- культурное развитие города, не мешать бизнесу, развивать город в туристическом направлении
- правовая помощь - власть должна поддерживать законодательные инициативы місних громад, быть инициатором внесения изменений в законодательство по защите интересов місних СПД
- не заниматься бизнесом, а лишь содействовать ему. Сократить аппарат чиновников, который наполовину нужен только самой власти и бизнес уже не в состоянии его содержать.
- повернуться лицом к бизнесу
- прийти к пониманию необходимости сотрудничества и поддержки бизнеса, создание и активное продвижение таких программ в бизнес-среде
- консультационные и информационные

Підприємства-респонденти також оцінили контакти з владними структурами та посадовцями. Отримані результати (рис. 16) демонструють відносно низький рівень контактів підприємців з більшістю органів влади та управління, а також організаціями, що підтримують бізнес.

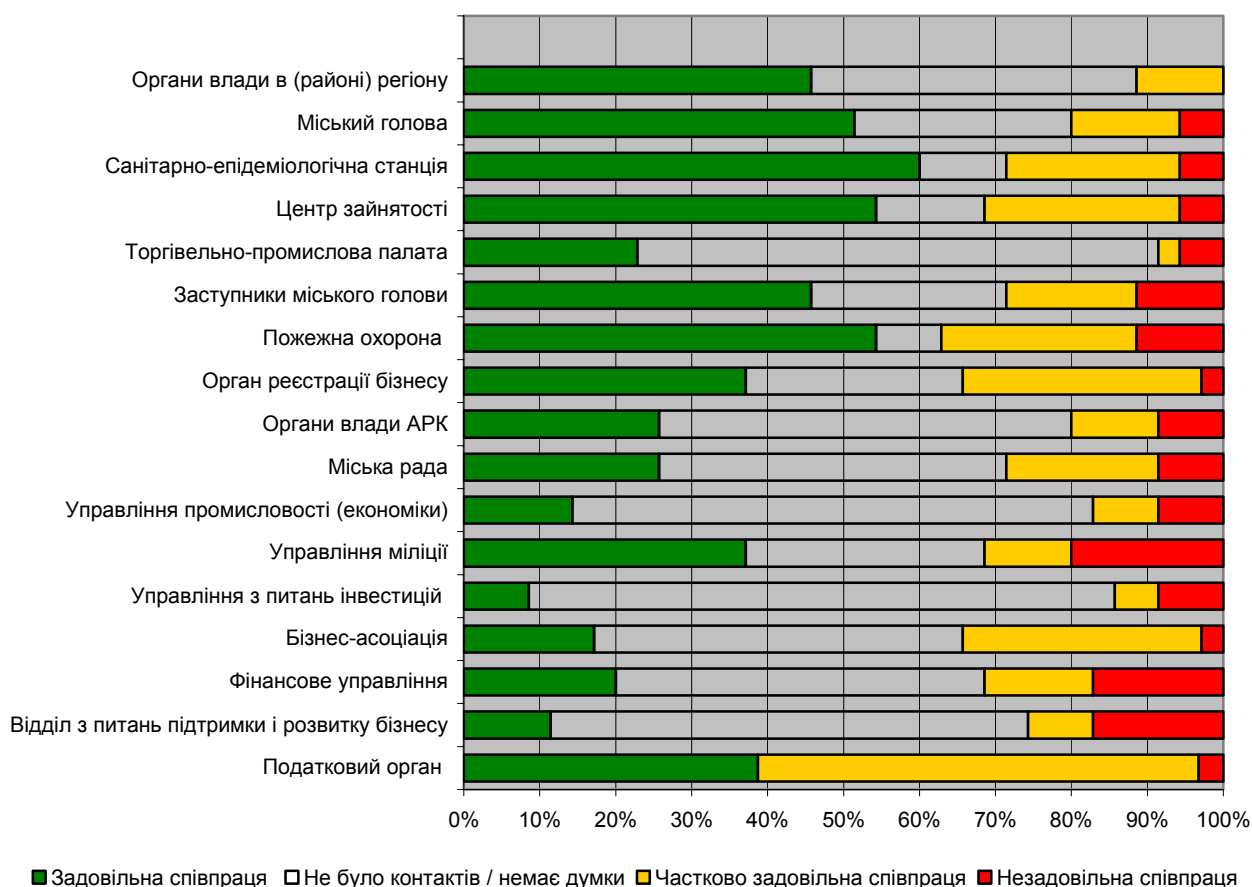

Рис. 24. Контакти з органами влади та управління

Найбільш позитивним є рівень контактів з органами влади Феодосійського регіону (голови сільських і селищних рад) та Феодосійським міським головою. Далі, в порядку зменшення рейтингу, з – санітарно-епідеміологічною станцією, центром зайнятості, Торгово-промисловою палатою (у цих організацій рівень негативної співпраці менший 10%).

На запитання «Якою є найбільша проблема, коли доводиться мати справу з цими установами?» критичні коментарі надали 27 підприємств: (нижче найбільш характерні, мовою оригіналу):

- бюрократія (12 відповідей), корупція (4 відповіді)
- ужасно тесные помещения для посетителей в налоговой и в земельных ресурсах при исполкоме. Земельные ресурсы работают плохо
- очередь, недостаток информации, много кабинетов по одному вопросу, несовершенство законодательства
- безразличие власти, не желание вникать в суть проблем
- перечисленные лица считают, что мы созданы для того, чтобы им было хорошо, а не наоборот
- этих лиц и учреждений слишком много, многие из них дублируют друг друга
- низкий уровень проф компетентности
- отсутствие понимания перспективы сотрудничества с малым бизнесом, отказ в предоставлении помощи начинающим предпринимателям
- разбросанность по городу

7. Критичні питання

Маючи змогу вибирати з дванадцяти запропонованих проблем лише три найбільш важливі, респонденти розподіли свій вибір наступним чином (див. рис. 25):

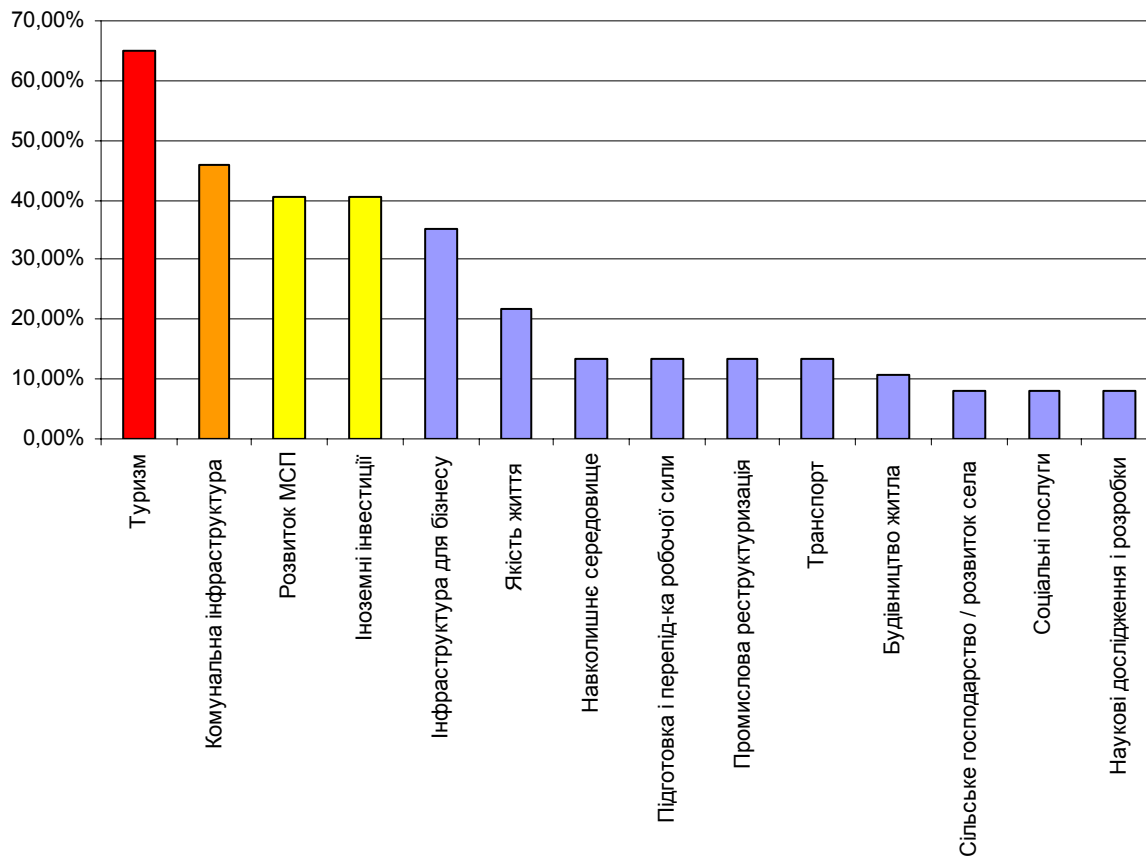

Рис. 25. Критичні питання (усі респонденти)

Респонденти, що представляють малі підприємства дали такі відповіді на запитання щодо трьох найбільш важливих напрямків, які мають бути відображені в стратегічному плані економічного розвитку.

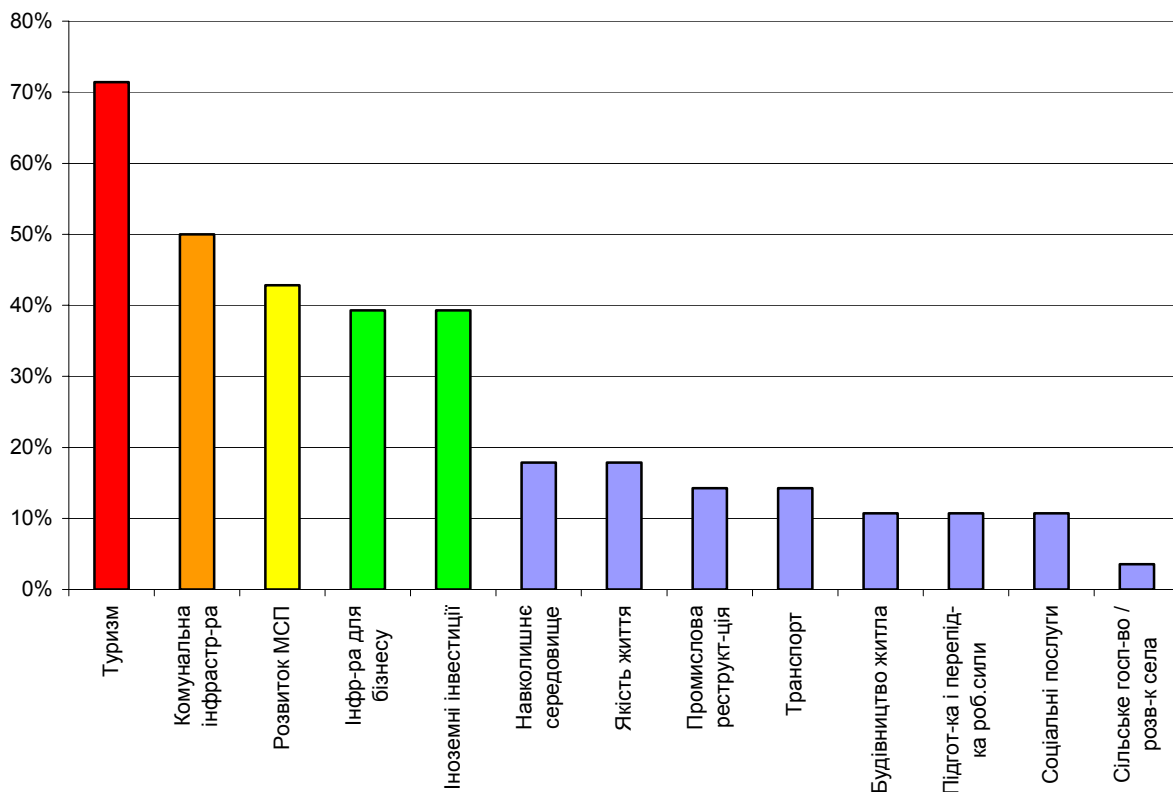

Рис. 26. Критичні питання (малі підприємства)

Варто відзначити позицію великих підприємств, 100% з яких критичним питанням «номер один» назвали «іноземні інвестиції». Очевидно, підприємства-виробники мають дещо іншу думку, ніж підприємства сфери послуг і торгівлі.

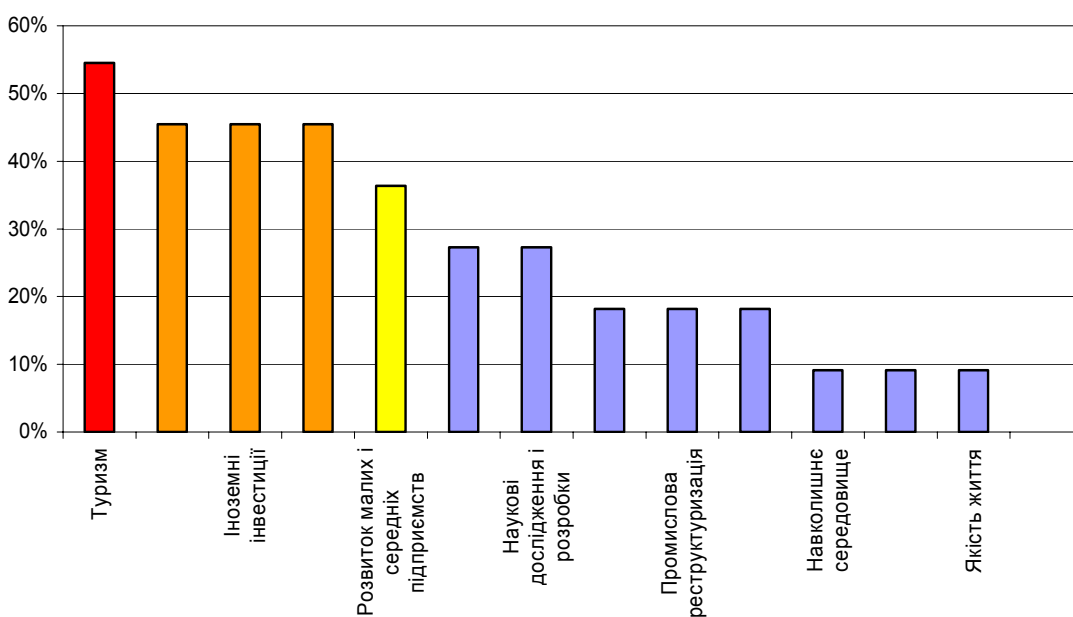

Рис. 27. Критичні питання (підприємства виробники, транспорт, будівництво, НДР)

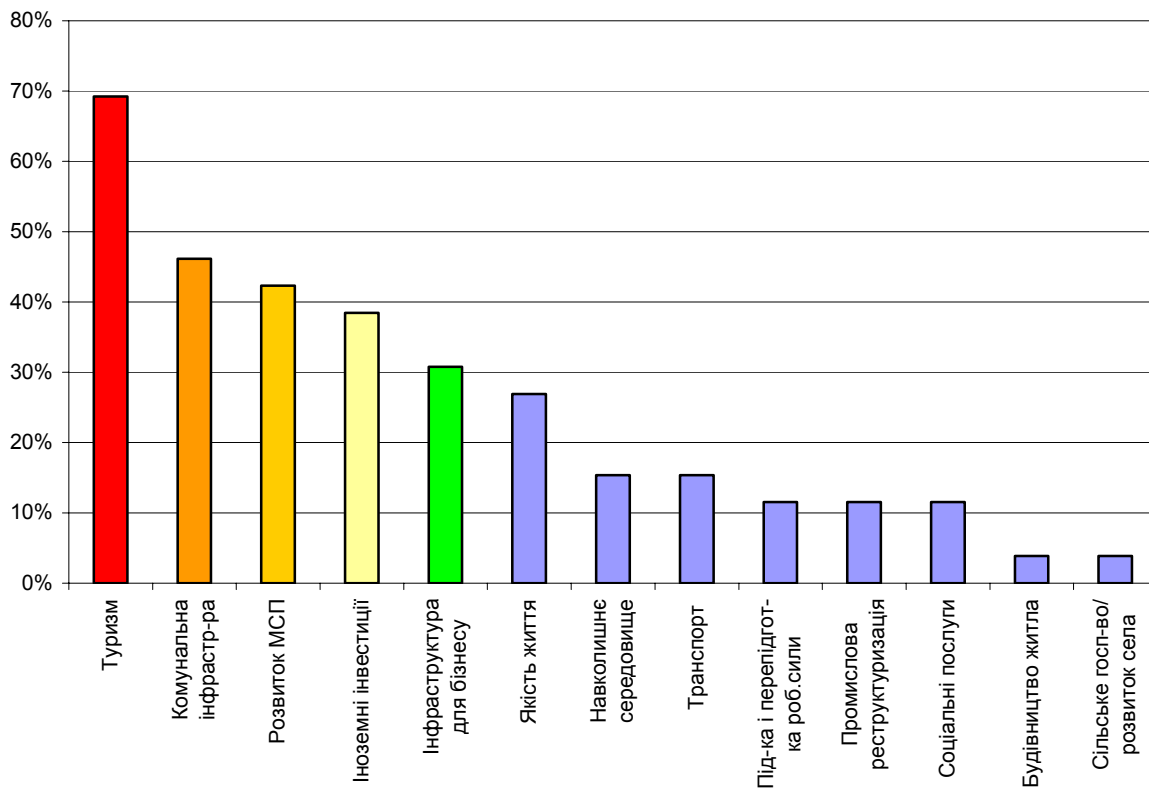

Рис. 28. Критичні питання (підприємства сфери послуг та торгівлі)

Чотири респонденти висловили окрему думку щодо додаткових критичних питань (подаємо мовою оригіналу):

- восстановление работы предприятий: "Молокозавод", "Табачная фабрика", "Чулочная фабрика";
- застройка пляжей
- участие государства в развитии гос.предприятий, предоставление заказов
- полноценный морской порт

8. Загальні враження

Респондентам запропонували висловити свої загальні враження про органи влади в Феодосії, а також про місто як місце для ведення бізнесу. Оцінки респондентів були порівняні з результатами опитування в інших містах України.

Сумарна оцінка органу місцевого самоврядування Феодосії (2,62 за шкалою, де 4-найгірший бал, а 1- найкращий) дещо перевищує середню оцінку органів самоврядування в інших містах України (3 бали).

Місцева влада Феодосії (міський голова, міська рада, виконавчий комітет) отримала дещо нижчі оцінки, ніж місто, як місце для ведення бізнесу (2,27).

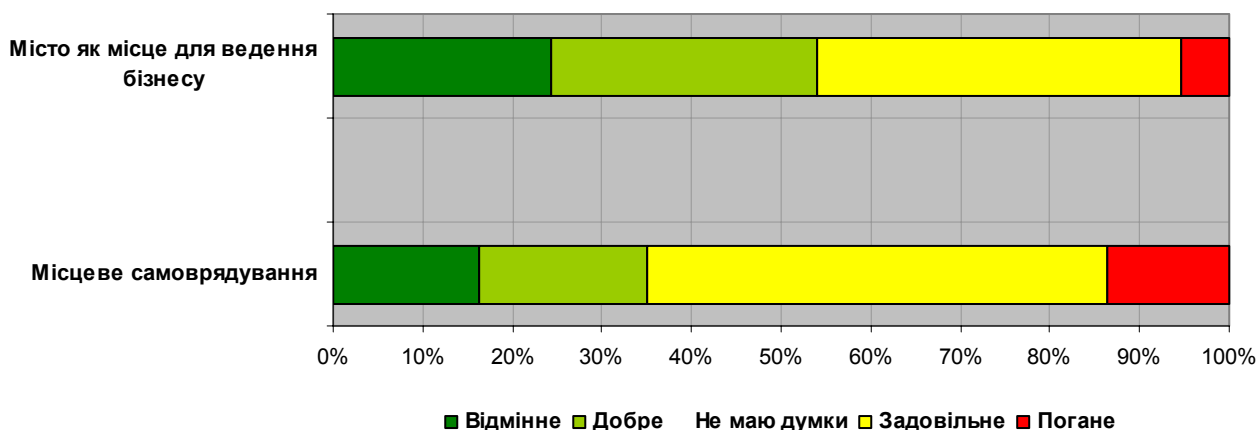

Рис. 29. Загальні враження про місцеву владу та бізнес-клімат міста (всі респонденти)

Малий бізнес Феодосії, як і у більшості міст України, настроєний більш песимістично. Оцінка місцевої влади - 2,79, а міста, як місця для ведення бізнесу – 2,39.

Майже чверть опитаних підприємств вважає Феодосію відмінним місцем для ведення бізнесу, загалом, якщо враховувати оцінку «добре», то разом більшість фірм оцінюють місто позитивно. Оцінка респондентами Феодосії практично не відрізняється від середніх значень стану бізнес-клімату по Україні.

Серед найважливіших **сильних сторін** місцевого бізнес-клімату респонденти називали:

- географічне положення
- наявність торгового порту
- історичні надбання

Негативні чинники:

- проблеми з благоустроєм і інфраструктурою
- суперечність напрямів розвитку міста «промисловість (порт, залізниця, нафтобаза)» чи «туризм»
- не має інформаційних центрів для туристів
- відсутня промислова політика
- хаотична забудова прибережних територій
- дефіцит бюджету країни і міста
- сезонність у туризмі
- бюрократія
- немає підтримки місцевих товаровиробників

V. УЗАГАЛЬНЕНИЙ ВИСНОВОК

Цей звіт про результати опитування підприємців відображає узагальнені думки бізнесової спільноти м. Феодосії. Їхнє спільне ставлення до міської влади значною мірою визначатиме, яким буде економічне майбутнє міста – зростання, застій чи занепад. Звіт допоможе Експертному комітету стратегічного планування в його роботі і буде корисним для міської влади в роботі над підтримкою та поліпшенням бізнесового клімату в місті.

Проект «Локальні інвестиції і національна конкурентоспроможність» висловлює вдячність усім представникам підприємств, котрі поділилися своїми думками та надали корисну інформацію експертному комітету стратегічного планування, а також усім працівникам виконавчого комітету Феодосійської міської ради і громадськості, які присвятили свій час і зусилля проведенню опитування.